

Original
Arkiv
maj 73

RÖNNINGE - GAMMAL BY I TÄBY

Rönninge by om ett och ett halvt mantal utgjorde på 1600-talet tvenne frälsehemman, vilka båda var underlagda Rydboholms storgods i Östra Ryd. Sedan lång tid tillbaka har de betecknats Södra och Norra Rönninge. Hemmanen hade lika stora arealer och ungefär samma taxeringsvärde.

Greve Abraham Brahe på Rydboholm fick med s k köpegods rätt efter reduktionen behålla Rönninge ("Rydhninge", 1704) mot Tälgö skattehemman i (Öster) Åkers socken, vilket hemman vart indraget från hans fader 1694. Tidigare ägare till Rönninge by har varit Claes Fleming, Nils Brahe och Ebba Jacqueline Sparre på Näsby i Täby.

Rönningehemmanen har varit arrendegårdar och förr i tiden kallades de, som brukade sådana gårdar för landbönder eller frälsebönder, som var en äldre rättsbeteckning för brukare av annans jordegendom och som hade skyldighet att erlægga avrad (= årligt arrende).

Rönninge - denna gamla by med typisk byindelning och samlad gammaldags lantgårdsbebyggelse med en gång inte mindre än 18 hus - är känd i handlingarna redan under medeltiden ("Rithninge", 1344), men namnet kan dock ej, påpekar ortnamnforskaren Harry Ståhl, hänföras till inge-namnen som, i likhet med sta-namnen, härrör från äldre järnålder eller folkvandringstid, utan namnet kommer av fornsvenskans rydhinger, som egentligen betyder nyodling, röjning i trädbevuxen terräng. Ortnamnet Rönninge är inget ovanligt namn på nyodlingar i vårt land. (En äldre ortnamnforskare vill dock härleda namnet från trädslaget rön, som alltså skulle ha vuxit särskilt rikligt på platsen.)

Rönningesjön, som i en liten rännil vid Hägernäs rinner ut i Saltsjön och tidigare var en vik av Stora Värtan, har fått sitt namn efter byn på dess östra strand. Den är vid pass 1/2 mil lång och utgör en förkastningsspricka och var en forntida kommunikationsled upp mot Löttinge. Sjön är sedan gammalt känd för sina goda gäddor. Även gös och braxen - som enligt doktor Hagdahl är en av våra yppersta sötvattensfiskar - har man fångat där.

Rönninge - denna för stockholmstrakten unika byplats med anor från forntiden - har fyra kända, dokumenterade gravfält och intill ett av dem en rektangulär, fylld stensättning, allt troligen från de första århundradena e.Kr. I NV finns en ca 250 m x ca 200 m stor lämning efter en fornborg och en ca 7 m bred och 1/2 m hög, raserad stenmur på krönet av ett 40 m högt berg med fri utsikt över Rönningesjön. Högden utgör en ansenlig borgklippa som kallas Skans- eller Skånsberget, tidigare "Skånsberget", där man förr i tiden tände valborgsmässoeldar, "en vidskeplig sedvänja" som prästen C.M. Brandelius skriver i sin på latin avfattade akademiska avhandling från år 1786 (översatt och tryckt som nr 7 i Täby Hembygdsförenings skriftserie, 1963). Inga runristningar av något slag är kända från Rönninge.

I mitten av 1800-talet förlades en skola till Skavlöten i Rönninge, som då beboddes av "fattige J.U. Wallman", vars fader Johan Wallman hade varit kommunister i Täby (1811-1841). Han fick en tid upprätthålla undervisningen "så att han kunde erhålla förtjänst och måhända göra nytta", som det heter i ett skolrådsprotokoll.

Rönninge Södra eller Södergården har en areal om 20 har åker lerjord jämte barrskogsbestånd. Mangårdsbyggnaden uppfördes på 1700-talet, ekonomibyggnader med magasin 1908, stall och ladugård 1921. Arealen blev delvis täckdikad. Dräneringen var en viktig åtgärd i denna del av byn.

Rönninge Norra eller Norrgården har som ovan nämnts ungefär samma areal som Södra Rönninge och även den med övervägande barrskogsbestånd. Även här är jordarten lergjord. Mangårdsbyggnaden uppfördes 1832 och blev ombyggd 1912 och 1936. Ekonomibyggnaden med loge uppfördes 1890. Stallet

och ladugården ombyggdes 1912 och 1936. Arealen är här delvis täckdiktad.

Efter kammarherren, greve Magnus Brahes bortgång 1930 tillföll Rydboholms fem gårdar i Täby grevinnan Adrienne von Rosen, en släkting som då var 22 år. Greven hade tidigare skänkt mark till scouterna, som uppförde de nu helt raserade scoutstugorna nära bygdeborgen. De övriga gårdarna i Täby som tillföll den unga adelsdamen var Västra och Östra Arninge samt Hägernäs. Dessa fem gårdar var vid sekelskiftet taxerade till ett sammanlagt värde av 146.000 kronor, jordbruksfastigheterna (1901) 164.900 kronor.

Den nya ägarinnan, som är född 1908, gifte sig 1930 med dåvarande leg sekr Herbert Ribbing. År 1950 sålde hon Rönninge till "Klubbensborgs fastighets AB", som upptog arrende efter 5-årskontrakt. Meningen var att Rönninge då skulle tomtstyckas, men Täby kommun, som 1955 blev ägare till Rönninge, hade motsatt sig exploateringen. Rönninge förvaltas nu som bekant av det kommunägda Näsby Fastighets AB, som i etapper har börjat rusta upp de nu så förfallna gårdarna. Skamsbidrag har beviljats för år 1971 med 100.000 kronor och för år 1972 inte mindre än 172.900 kronor.

Rönninge Södra arrenderades under Fru Ribbings tid av framlidne lantbrukaren Gunnar Fredlund (1899-1968) från år 1929. Hans fader hade då tidigare brukat gården.

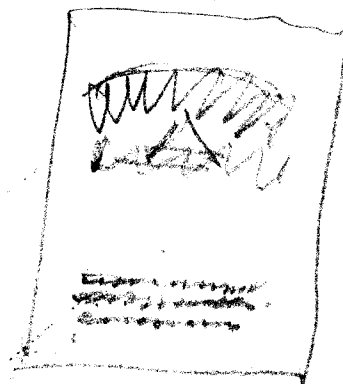
Rönninge Norra arrenderades vid samma tid av Karl Boman (född 1890). Han övertog 1931 arrendet av sin far, Gustaf Boman, vilken dog vid endast 38 års ålder. Karl Boman blev den siste "landbonden" på Rönninge. Han njuter nu sitt otium på Allégården i Näsby park.

Till Rönninges slutna gårdsenheter hörde två dagsverkstorp: Skavlöten och, åtminstone tidvis, Löt, som också kom att tillhöra Hägernäs (revs i slutet av 1950-talet). Skavlöten är ett ägonamn, tidigare belagt Skaflöten (1736). Ordet skaf betecknar "avskalad bark till foder åt kreatur". På kartan över Rönninge 1736 heter det bl a: "Norra sidan var i äldre uppräijd, men den södra är tämmeligen skogväxt." Ett oansenligt torp med namnet Kåte (koja) blev avhyst redan 1773.

Det urgamla ordet löt är en avljudsform av ordet luta efter beteckningen lutning, sluttning och fick med tiden betydelsen äng, betesmark, ofta mindre avskild äng, eller en mera avlägsen liggande betesmark. Åkrarna norr om Löt (Lööt, 1690) benämndes Löts gården. I närheten låg en liten åkerlott som fick heta Dybo täppa efter en gammal man vid namn Karl Johan Dubois i Löt som odlat upp åkern och bodde i en usel koja. Han var född 1848 och levde på att samla lump.

S E Vingedal

RÖNNINGE BY I TÄBY

*ej utdelat
till medlemmar,
intern.*

I ett öppet brev till de kommunala myndigheterna i Täby, daterat den 14 juni 1973, vädjar Täby Hembygdsförening genom dess ordförande Hjalmar Brink om ett beaktande av den jungfruliga naturen och den synnerligen intressanta och rätt ursprungliga bebyggelsen kring Rönningesjöområdet, om den nu så livligt omdiskuterade s.k. Lötstaden kommer till stånd. Brink, som då ännu inte hade blivit kommunalråd i Täby, stödde sig på landsantikvarie Alf Nordströms utlåtande att byn och naturen kring Rönningesjön utgör ett natur- och kulturhistoriskt omistligt inslag i kommunen.

Inledningsvis heter det: "Ett besök i det aktuella området påminner om Rönningesjöområdets egenartade beskaffenhet. Rönningesjön är Täbys egen insjö nära centrala Täby. Strålände utsikter finns på ett flertal ställen. Området är en häpnadsväckande orörd kvarleva från det verkligen gamla Täby, bara ett stenkast från Hägernäs höghusområde. Därom vittnar inte minst Rönningeby, de gamla körvägarna i området och det intakta åkerbruket. Terrängen är kuperad och omväxlande, skogen välskött som vistelsemark, floran rik och intressant. Bilar och bilbuller är på stort avstånd." Man kunde kanske tillägga att Rönninge by är en god variant till Viby ålderdomliga, lagskyddade by norr om Sigtuna, Sveriges äldsta bevarade huvudstad.

Rönninge by om ett och ett halvt mantal utgjorde på 1600-talet tvenne frälsehemman, vilka båda var underlagda Rydboholms storgods i (Östra) Ryds socken. Sedan lång tid tillbaka har de betecknats Södra och Norra Rönninge. Hemmanen hade lika stora arealer och ungefär samma taxeringsvärde.

Greve Abraham Brahe (1569-1630) på Rydboholm fick med s.k. köpegods-

rätt efter reduktionen behålla Rönninge ("Rydhninge", 1704) mot Tälgö skattehemman i (Öster)Åkers socken, vilket hemman vart indraget från hans fader 1694. Tidigare ägare till Rönninge by har varit Claes Flemming, Nils Brahe och Ebba Jacqueline Sparre på Näsby gods i Täby.

Rönningehemmanen har varit arrendegårdar och förr i tiden kallades de, som brukade sådana gårdar för landbönder eller frälsebönder, som var en äldre rättsbeteckning för brukare av annans jordegendom och som hade skyldighet att erlægga avrad (= årligt arrende).

Rönninge - denna urgamla by med typisk byindelning och samlad gammaldags lantgårdsbebyggelse med en gång i tiden inte mindre än 18 hus - är känd i handlingarna redan under medeltiden ("Rithninge", 1344), men namnet kan dock ej, påpekar ortnamnsforskaren Harry Ståhl, hänföras till inge-namnen som, i likhet med sta-namnen, härrör från äldre järnålder eller folkvandringstid, utan namnet kommer av fornsvenskans rydhinger, som egentligen betyder nyodling, röjning i trädbevuxen terräng. Ortnamnet Rönninge är inget ovanligt namn på nyodlingar i vårt land. (En äldre ortnamnsforskare vill dock härleda namnet från trädslaget rön, som skulle ha vuxit särskilt rikligt på platsen.)

Rönningesjön, som i en smal rännil vid Hägernäs rinner ut i Salt-sjön och tidigare var en vik av Stora Värtan, har fått sitt namn efter byn på dess östra strand. Den är vid pass 1/2 mil lång och ligger tydligen i en s.k. förkastningsspricka. I äldre tider var den en kommunikationsled upp mot Löttinge. Sjön är sedan gammalt känd för sina goda gäddor. Även gös och braxen - som enligt matexperten doktor Hagdahl är en av våra yppersta sötvattensfiskar - har man fångat där.

Rönninge - denna för stockholmstrakten unika byplats med anor från forntiden - har fyra kända, dokumenterade gravfält och intill ett av dem en rektangulär, fylldstensättning, allt troligen från de första århundradena e.Kr. I nordväst finns en ca 250 m ~~250~~ 200 m stor lämning efter en fornborg - den enda i Täby - med en ca 7 m bred och ca 1/2 m hög, raserad stenmur på krönet av ett 40 m högt berg med fri utsikt över Rönningesjön. Höjden utgör en ansenlig borgklippa som kallas Skansberget, tidigare "Skånlaberget", där man förr i tiden

tände valborgsmässoeldar, "en vidskeplig sedvänja", som prästsonen från Täby, rektorn C.M. Brandelius skriver i sin på latin avfattade "födsloortsbeskrifning" från år 1786 (översatt och tryckt som nr 7 i Täby Hembygdsförenings skriftserie, Sthlm 1965). Inga runristningar av något slag är kända från Rönninge. Troligen har vattenleden genom Rönningesjön på 1000-talet redan förlorat sin betydelse som kommunikationsled.

I mitten av 1800-talet förlades en skola till det gamla dagsverks-
torpet Skavlöten ("Skaflöten", 1736) i Rönninge, som då beboddes av "fattige J.U. Wallman", vars fader Johan Wallman hade varit komminister i Täby (1811-1841). Han fick en tid upprätthålla undervisningen "så att han kunde erhålla förtjänst och måhända göra nytta", som det så rättframt heter i ett skolrådsprotokoll.

Rönninge Södra eller Södergården har en areal om 20 har åker, lerjord jämte barrskogsbestånd. Mangårdsbyggnaden uppfördes på 1700-talet, ekonomibyggnader med magasin 1908, stall och ladugård 1921. Arealen blev delvis täckdikad. Dräneringen var en viktig åtgärd i denna del av byn.

Rönninge Norra eller Norrgården har ungefär samma areal som Södra Rönninge och även den med övervägande barrskogsbestånd. Även här är jordarten lerjord. Mangårdsbyggnaden uppfördes 1832 och blev ombyggd 1912 och 1936. Arealen är här delvis täckdikad.

Efter kammarherren, greve Magnus Brahes- den siste av sin ätt -bortgång 1930 tillföll Rydboholms fem gårdar i Täby - Rönninge-gårdarna, Västra- och Östra Arninge samt Hägernäs - grevinnan Adrienne von Rosen, en släkting som då var 22 år. Greven hade tidigare skänkt mark till scouterna, som uppförde de nu helt raserade scoutstugorna nära bygdeborgen. De fem gårdarna var vid sekelskiftet taxerade till ett sammanlagt värde av 146,000 kronor, jordbruksfastigheterna (1901) 164,900 kr.

Den nya ägarinnan gifte sig 1930 med dåvarande legationssekreteraren Herbert Ribbing. År 1950 sålde hon Rönninge till "Klubbensborgs fastighets AB", som upptog arrende efter 5-årskontrakt. Meningen var att Rönninge då skulle tomtstyckas, men Täby kommun, som 1955 blev ägare

till Rönninge, hade motsatt sig exploateringen. Rönninge förvaltas nu som bekant av det kommunägda Näsby Fastighets AB (FNAB), som i etapper rustat upp de med tiden så förfallna gårdarna. S.k. ansökningsbidrag beviljades för år 1971 med 100,000 kronor och för år 1972 inte mindre än 172,900 kronor.

Rönninge Södra arrenderades under fru Ribbings tid av framlidne lantbrukaren Gunnar Fredlund (1899-1968) från år 1929. Hans fader hade då tidigare brukat gården.

Rönninge Norra arrenderades vid samma tid av Karl Boman (född 1890).

G.B. också
f. 1893.
och K.B. 1890? } Han övertog arrendet 1931 efter sin far, Gustaf Boman, som dog vid endast 38 års ålder. Karl Boman blev den siste "landbonden" på Rönninge. Han njuter nu sitt otium på Allégården i Näsbypark.

Till Rönninges slutna gårdsenheter hörde, som ovan nämnts, Skavlöten samt, åtminstone tidvis, Löt, som också kom att tillhöra Hägerås (som revs i slutet av 1950-talet). Skavlöten är ett ägohamn. Ordet skaf betecknar "avskalad bark till foder åt kreatur". På kartan över Rönninge 1736 heter det bl.a.: "Norra sidan var i äldre tider upprädd, men den södra tämmeligen skogväxt." Ett oansenligt torp med namnet Kåte (koja) blev avhyst redan 1773.

Det urgamla ordet löt är en avljudform av ordet luta efter beteckningen lutning, sluttning och fick med tiden betydelsen äng, betesmark, ofta mindre avskild äng eller en mera avlägsen liggande betesmark. Åkarna norr om Löt (Lööt, 1690) benämndes Löts gården. I närheten låg en liten åkerlott som fick heta Dybo täppa efter en gammal man vid namn Karl Johan Dubois i Löt som odlat upp åkern och bodde i en låg och usel koja (foto av Dubois och kojans i THF:s arkiv). Han var född 1848 och levde på att samla och sälja lump.

Sista söndagen i augusti 1975 invigdes Rönningegårdarna som naturreservat. Kommunen hade upplåtit förvaltningen av dem på Täby Hembygdsförening, som kontraktsevenligt svarar för ordningen och skötseln. Det var ett stort evenemang med bl.a. musik av Täby spelmansgille, uppvisning av Täby folkdansgille, sång av Täbykören. Högtidstalen var många.

Hjalmar Brink presenterade den siste landbonden (= arrendatorn) på Rönninge och den nyanställda stugfogden med familj. I folkvimlet syntes bl.a. landsantikvarien i Stockholms län, Alf Nordström, som redan i början av 1960-talet ivrade för upprustning av gårdarna. Från RfH (Riksförbundet för Hembygdsvård) kom studierektor Rune Engström och överlämnade hembygdsvårdsföreningens byggnadsmärke.

Rönninge by skall härnäst användas som en levande hembygdsgård, utflyktsmål och ett centrum för olika kulturella aktiviteter i Täby. Det är inte utan att Täby nu fått sitt eget lilla Skansen, med djur och kulturbyggnader i en fredad idyll, en rast- och festplats i lantlig, orörd miljö, dock ej långt från tätbebyggelse och allfarväg.

Byfogden skall genom arrende disponera den norra gården och där bl.a. härbärgera djur, hålla kaffestuga och stå för båtuthyrning i egen regi. Han skall därjämte sköta marken och byggnaderna inom området, allt enligt det uppgjorda kontraktet.

I Täby-Spegeln, kommunens informationsskrift, skriver Hjalmar Brink bl.a.: "Rönninge by står mitt hjärta nära. Inte på grund av någon märklig enskild byggnad men genom den helhetsmiljö man lyckats bevara genom upprustning från svårt förfall, Rönninge, friluftsgården i en lantlig, levande miljö, får vara exempel och vinjett för byggnadsvårdsårets mission - låt de gamla husen leva."

S.E.Vingedal